

Ha-Mim

Tahkiki İmân Eğitimi Çalışmaları

Kur'an'ı "Ne Diyor?" Değil, "Ne Demek İstiyor?" Anlayışı ile Okumak

Ali Mermer · Saturday, October 26th, 2019

Literal Okuma Yanlılığı ve Ağır Maliyeti

Kur'an'ı ve iman eğitimi temelli eserleri "ne diyor" diye değil, "ne demek istiyor" anlayışı ile okumak hayatî bir okuma prensibidir. "Ne diyor" şeklindeki okumaya lafzî okuma, literal okuma, zahirî okuma, kelimesi kelimesine okuma da diyebiliriz. Bu okuma türü, cümlenin anlamının hiçbir farklı bakış, amaç, yaklaşım söz konusu olmaksızın kelimelerin bilinen sözlük anlamına uygun şekilde açıklanıp ifade edilmesinden ibarettir. Bu tür bir yaklaşım, temelinde Kur'an'ı insanların ürünü olan medeniyetlerin kelimelerinin taşıdığı anlamlara mahkûm etmektir. Kur'an'ı bu şekilde okuyup anlamayı savunanların tarihte "Zâhiriyye" diye anıldıklarını biliyoruz.

Günümüzde de bazı kişiler ve çevreler, "zahirî ifadede 'teveli' gerektirecek zorunlu bir durum olmadıkça, ayetlerin zahirî şekilde okumaya tabi tutulması" fikrindedirler. Fakat farkında olmayabilirler ki, bu tür zahirî okuma, Kur'an'ı tarihselleşmeye mahkûm etmektedir. Çünkü "zahirî" diye adlandırılan anlamlar sözlüklerin ürünü olan anlamlardır. Sözlükler ise, tarih içerisinde gelişen kelime anlamlarının belli bir tarihi bağlamdaki anlamlarını taşımak zorundadırlar. Diğer taraftan Kur'an, kendisini "İlm-i Ezeli'nin insanlık alemine evrensel mesajı" olarak tanımlar. Böylesi bir çelişkinin farkında olarak "Kur'an'ın zahiri okunma iddiasının" aslında kaçınılmaz olarak Kur'an'ın kendini tarif etmesi ile çeliştiğini unutmamak gerekir!

Bir de bu anlayışın tam karşısında bir tutum vardır: "Batınî okuma". Bu okuma biçiminde ise Kur'an'ın zahirî anlamlarının hiçbir değeri yoktur. Aslolan ayetlerdeki "batınî" anlamlara ulaşmaktır. Bu görüşe göre, batınî okuma herkesin yapabileceği faaliyet olmayıp ancak özel kişiler tarafından gerçekleştirilebilir. Geçmişte de günümüzde de bu anlayışta olan bazı kesimlerin bulunduğu biliniyor.

Kur'an'ı "Ne demek istiyor" diye okumak lazım derken kast ettiğimiz asla "batınî okuma" değildir. Kur'an'ı "ne demek istiyor" diye okumak, Kur'an'ı kendi bütünlüğü, kendi temel mesajları, kendi maksatları etrafında okuyup anlama çalışmasıdır. Buna literatürde "gâî okuma, amaçsal okuma, teleolojik okuma" deniliyor.

Bu okuma biçimleri evrene de yöneltilebilir. Örneğin, "Ne diyor?" sorusu evrene yöneltirse, "Nasıl görünüyor?" şekline dönüşür ve böylece evrene bakmaya

başlayınca, “Ben çok maharetliyim, kendi kendime çalışıp duruyorum, atomlarıma bak, çok maharetlidirler vs.” gibi görünüyor, deriz. Çünkü bu tavrıyla evrene bakanlar onun konuşmadığı, yani bir anlam taşımadığı iddiasıyla peşin hükümlü bir yaklaşıma sahiptirler. Eğer evreni bir kitap gibi anlamlı görebiliyorsak, ona da bir varlık metni okur gibi yaklaşır, “Ne demek istiyor bana?” diye bakacak olursak, o takdirde “görünenin ötesinde böyle bir var olmanın ne anlamı olabilir ki? Gerçekten görüldüğü gibi kendi kendine çalışabilir mi? Bunların arkasında bir kasıt var mı?” gibi temel insanî sorular akla gelir ve insanlar bu sorulara cevap bulmak üzere evreni gözlem ve incelemeye tabi tutarlar.

Yine “Ne diyor?” sorusu ile evrenin manasını açıklayan bir metin okununca, metnin kelimelerinin sözlük anlamlarıyla yetinilir ve kelime kelime aynen tekrar edilir. Bu okumada, mesela, Hz. Musa’nın ‘asa’sı bir “sopa” olmaktan öteye geçemez! Halbuki “Kur’an ne demek istiyor?” diye okununca o ‘asa’ Allah’ın elçisi olan Musa’nın elinde şirke kapı aralayan araçları yani yaklaşımları devre dışı bırakan tevhidî argümana dönüşür!

Peki, ayetleri literal okuma yanlışlığı hangi sonuçları doğurdu? Başka bir ifadeyle bu tavrın insanlığa getirdiği maliyet ne oldu? Tek cümle ile cevap verelim: Ayetleri literal okuma, inandığını söyleyip bununla yetinenlerde taklidi, sorgulayanlarda ise inkârî netice verdi. Çok ağır bir maliyet ama vakıa bu!

Evet, bu yanlış davranışın sonucunda, evren, inanmayanların elinde kullanılıp, rahatlıkla, diledikleri gibi, bütünüyle veya detayıyla yorumlayıp insanları ‘kandırma malzemesi’ oldu. Bana bu durum, Firavun’un sihirbazlarının diğer insanların bilmedikleri, kâinatta geçerli kanunları kullanarak “sihir” gösterip onların gözünü boyadıkları örneğini hatırlatır. Hz. Musa’nın mesajının dikkatli bir okumaya tabi tutulup anlaşılması gerekiyordu. Mesela, “Musa’nın asası benim için ne ifade eder?” deyince, bir “sopa” olmaktan öte, “elçiliğinin gereği zorunlu olarak, elçisi olduğu Kaynağın bir mesajını getiriyor olması gerekir” diye anlamaya başlayınca, neden bu “asa”nın sihirbazların sihirlerini yutuverdiğini rahatlıkla görüyoruz.

Tevrat’ı kelime kelime taklit ederek okuyanlar, dünyanın düz olduğunu zannettiler. Neden? Çünkü metin, “Başlangıçta Tanrı gökleri ve yeri yarattı. O zaman yer yüzü şekillenmemişti ve ıssızdı...”; “Ve Tanrı gökler altındaki sular bir yerde toplansın ve kuru toprak ortaya çıksın” dedi, Ve böyle oldu. Tanrı kuru toprağı yer, bir araya toplanan suları de deniz diye adlandırdı” (bkz. Başlangıç: 1-10) gibi ifadelerle yer veriyordu. Bu minval üzere konuşuyor gibi görünen bazı Kur’an ayetleri de var: “Biz bu arzı yayıp döşedik” (Zariyat 51: 48) bunlardan bir tanesi. Bu gibi ayetleri “Ne diyor?” diye okuyanlar dünyanın düz olduğunu, keza “ay”ın maddesinin olmadığını, yalnızca “nur” olduğunu sandılar. Zamanla gelişen bilim çevreleri ise, dünyanın yuvarlak olduğundan emin idi. Hesap ve delilleriyle konuşuyorlardı (daha sonra da uydudan alınan fotoğraf ve görüntülerle). Fakat literal metin okuyucuları, “Asla olamaz, bak Tevrat veya Kur’an bir biçimde dünyanın düz olduğunu ifade ediyor” diye itiraz edip dünyanın yuvarlak olduğundan emin olan araştırmacıları “din dışı” ilan ettiler! Ne kazandılar? Düşünmek ve araştırmak için zahmet etmeyen tembel takipçilerinin şakşaklarını ve maddi desteklerini, diğer taraftan da düşünen, araştıran, insanîyetinin gereğini yapan insanların dini inkâr etmelerini! İki taraf açısından da çok acı değil mi? Oysa “biz, dünyayı sizin için yayıp döşedik” gibi ayetler dünyanın düz mü yuvarlak mı olduğunu

konu etmiyor, yaratılışa dikkat çekerek dünyayı insanların rahat edecekleri bir yer olarak var eden Yaratıcının kastından, rahmetinden bahsediyordu!

Peki suçlu kimdi? Galile mi, literal Kutsal Metin okuyucuları mı?

Hatta insanlık tarihinde en büyük sapma, insan aklının, diğer insan organları gibi bir araç olarak kullanılması gerekirken, iki ayrı aşırı uçta kullanılmasında olmuştur. Akıl aracının gerçeği bulmada özgürce, önyargılara saplanmadan değerlendirilmesi ihmal edilmiştir.

Bir yanda, akıl, evrenin varlığının kaynağını araştırma işlemlerinde, bu kaynağın evrenin kendisi olduğu önyargısını ispat etmede bir araç olarak kullanılmıştır. Bu tür bir akıl kullanma metoduna da “rasyonalizm” adı verilerek, sanki akıl zorunlu olarak “evrenin kaynağının evrenin kendisi olduğu önyargısını onaylıyor” şeklinde lanse edilmiştir. Böylece akıl, hür olarak araştırma görevinden kaçırılmış, evrenin varlığının kaynağının evrenin kendisi olduğu önyargısını ispata zorlanmıştır. İnsanlar basitçe baktılar, bu akılcıların söylediklerinin ve yaptıkları teknik ürünlerin evrende açıkça delillendirilebildiğini görünce, Kutsal Metin kaynaklı dinleri tamamen reddettiler. Şimdi bütün dünyanın, neredeyse Yaratıcıya inandığını söyleyenlerinin dahi yuttuğu bu iddia, “Bilimcilik” adına her yanımızı sardı. Okullarda Kutsal Metinlere dayalı bir evren okuması hem mümkün olmadı ve hem de yasaklandı. Çünkü tarihi tecrübe ile, Kutsal Metinleri literal okuyanların iddialarının hem evren tarafından ve hem de insan aklı tarafından geçersiz olduğu gözler önüne serilmişti. Reddi mümkün değildi!

Bu tavır burada kaldı mı? Hayır, daha ileri giderek tehlikeli bir akımın gelişmesine neden oldu. İnsan olarak evreni inceleyenlerden onun anlamlı varoluşunu görenler, rasyonalist akımın evrenin kaynağının evrenin kendisi olduğu iddiasının yanlışlığını fark ettiler. Böylece insan aklına olan güvenlerini yitirdiler. Evrenin kendi kendine varlığını iddia edenlerin karşısına, “evrenin mutlak özellikleri olan bir Yaratıcı tarafından var ediliyor olduğu” anlayışıyla insanlara konuşan “kutsal metinleri” kendileri için güvenilir bir kaynak olarak aldılar. Böylece kutsal metinler akıl kullanılmadan okunmaya ve taklit edilmeye başlandı. Kutsal metinlerin literal olarak okunması sanki zorunlu gibi algılandı; bu metinlere akli kullanarak yaklaşmanın insanı yanlış sonuçlara ulaştıracağı sanıldı. Sonuçta, rasyonalist akımın karşısına “doğmacı” bir akım olarak çıkıldı. Kutsal metinler akli hür bir şekilde kullanılarak okunmadı. Bu gelişmelere bağlı olarak iki tür dogmatizm insanlığı kuşattı: Materyalist doğmacılığı bir aşırı uçta, literal kutsal metin okumacılığı diğer aşırı uçta! Bu son çağda ise, hem evrenin varlık kaynağı araştırılırken ve hem de kutsal metinler okunurken aklın hürce kullanılması gereği insanlar arasında bir gereksinim olarak görülmeye başlandı.

Gerçekte ise eğer biz, “Ne demek istiyor bu evren?” diye bakarsak ve sonra da “Ne demek istiyor bu Kutsal Metin?” diye de bir karşılaştırma yaparsak görürüz ki, evren neyin tanıklığını yapıyorsa, Metin de bize onu tanıtıyor. Çünkü ikisi de aynı Kaynaktan geliyor! Kâinatı Yaratan Kur’an’da konuşandır, Kur’an’da konuşan kainatı yaratandır! Bunların birbiriyle çelişmesi mümkün müdür?

Şimdiki alemde yaşadığımız bu çok tehlikeli durumun sorumlusunun kim olduğunu öğrenmek isterseniz buyurun, “Suçlu ayağa kalk!” deyin. Karşınızda literal metin okuyucularını bulacaksınız. Galile’yi değil! Ne acı bir gerçek değil mi? Hâlâ literal metin

okuyucularının, ellerine Tevrat veya Kur'an'ı alarak, "Bak kardeşim metinde açıkça 'asa' diyor, bunun lamı cimi var mı?" şeklindeki iddialarını haklı çıkartmak için, "keyfi tevîl (evirip çevirme demek) yapıyorsunuz " diye ithamlarına devam ettiklerini görmek ne acı bir gerçektir değil mi?

Sonuç olarak denilebilir ki, bu elimizdeki Kur'an, yukarıda bahsi geçen "rasyonalistler"den değil, Kur'an'ı, hadisleri ve imanî konuları işleyen eserleri eline alarak "Ne diyor?" diye okuyanlardan çok zarar gördü. Hâlâ da görüyoruz. Özellikle politik alanda kendilerini Müslüman olarak tanıtanlardan bazılarının, literal okuma hatasına düşerek ve hatalarını ısrarla sürdürerek, maalesef Kur'an'ın maksadı dışında, hatta çoğu kez karşısında, kabul edilemez şekilde yorumlar yaptıklarını gözlemliyoruz!

Suçlunun tespit edilip açıkça gösterilmesi gerekiyor. Eğer bu kişiler hâlâ evreni ve Kutsal Kitapları "Ne diyor?" diye okumaya devam ediyorlarsa reddedilmeli ve bir "Ne demek istiyor?" diye okumaya tabi tutularak evren ile Kutsal Metinlerin barışıklığı gösterilmeli ve ilan edilmelidir!

Bu önemli kutsi göreve önce "melek" inancının temellendirilmesi ile başlamak zorunludur.¹ Melek konusunun detaylı bir incelemesi için ilgili [yazı dizimizi](#) okuyabilirsiniz. Onun için hep beraber evreni bir "melek" olarak görme çabasına girmemiz şarttır! Ondan sonra Kutsal Metinlerde geçen melek tanımlamalarının, "Ne demek istiyor?" diye bir okumaya tabi tutulması zaruridir. Ancak o zaman bu "Akılcılık" akımının karşısına, bin yıllık bir gecikmeden sonra tekrar çıkma cesaretimiz gelecektir! Aksi takdirde, "din eğitimi" yaptığını iddia eden okullar açacağız ve fakat içinde "Rasyonalizmin" ürünlerini okutmaya devam edeceğiz!

Evet, evreni ve aynı zamanda kutsal metinleri anlamada aklın hür bir şekilde kullanılması gereği tekrar tekrar vurgulanmalıdır. Maalesef, geçmişte, medreselerden evreni araştıran çalışmalar sürgüne gönderildi. Devamında, kutsal bir metin olarak görülen Kur'an, akılla yaratılan insanlara bir hitap olarak okunmayıp, akıllı kullanılmak reddedildi. Gerekeceği olarak da "filozofların" akıllı öncelikleri ileri sürüldü. Ezbercilik hakim oldu. Sonuçta, Kur'an'ın literal olarak taklit edilmesini direten bir anlayış doğdu. İşte bu anlayışı reddetmek ve hatta sorumluluklarını ilan etmek zorundayız. Kur'an'ın evrenin şahitliği altında okunmasını öngörmeyen ve Evren ve Kur'an gibi iki değerli kaynağın anlaşılmasında akıllı reddeden bu zihniyetin, aklın "iade-i itibarı"nın (Kutsal Metinlerin yanlış okunmasından dolayı akılları etkisizliğe terk ettirilen insanların akıllarının değerini geri verme) Kur'an adına ilan etmesi zorunludur!

Şu da kaydedilmelidir: Kur'an'ın kendilerine sunulduğu şekildeki mesajına inanmadıkları için, evrenin kendi kendine oluştuğunu iddia eden anlayışı zorunlu alternatif gibi görmeye zorlananlara, "Kardeşim senin inançsızlığa düşmenden, din adına konuşan ben sorumluyum, özür dilerim, affet beni" diye yalvarmamız gerekiyor. Ta ki, Yaraticımız Allah da bizi tövbemizden dolayı söz verdiği gibi (tövbe edeni affedeceğini garantiliyor) affetsin!

Şuna da işaret edelim: Bir ayeti "Ne diyor?" diye okursak literal olarak kelime anlamlarını sözlükten çıkarıp bulabilir ve Arapça kurallarının kalıbına yerleştirerek bir mana anlarız. Aynı ayeti bir de "Ne demek istiyor?" diye okursak, Kur'an'ın, benim şimdiki halimi, benim şartlarımda, kulluk esasına göre eğitme maksadına uygun bir

anlam çıkarmamız ve kendimize uygulayabilmemiz mümkün olur. Herkes kendi hayat şartlarına göre denemeler yaparsa, gerçekten iki tür okuma arasında ne kadar büyük farklılıklar olduğunu anlar. Özellikle bu farklılığı, ihtisas gerektirmeyen Peygamber hatıralarının ve mucizelerinin, kâinat, kıyamet, ahiret tasvirlerinin, tarihi olayların naklinin yapıldığı ayetlerde, açıkça görmek mümkündür. Fıkhî kuralları ihtiva eden ayetler diğer bazı zorunlu bilgileri de gerektirdiği için bazen aynı sonucu bu ayetlerde hissetmeyebiliriz.

Hâsılı, derdimiz çok, yaralarımız çok, tedavisi için çok gayretler gösterilmesi gerekiyor! Eğer bir ağaç dalı kurumuşsa düzeltemezsiniz. Yeni taze dalların yetişmesi için dua etmeliyiz, çabalamalıyız, gayret göstermeliyiz, yani önce kendimiz “Kur’an ne demek istiyor?” diye okuma eğitimine girmeliyiz!

Ama karamsar değiliz. Taze dallar yetişmeye başladı, elhamdülillah. Ümidimiz var!

This entry was posted on Saturday, October 26th, 2019 at 8:52 am and is filed under [Usûle Dair, Kur’an Okumaları](#)

You can follow any responses to this entry through the [Comments \(RSS\)](#) feed. You can skip to the end and leave a response. Pinging is currently not allowed.